

08. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinlik ve Uygulamaların Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Söz Varlığı Kazanımları Açısından İncelenmesi¹

Adem USDA² & Mustafa ULUOCAK³

APA: Usda, A. & Uluocak, M. (2024). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinlik Ve Uygulamaların Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Söz Varlığı Kazanımları Açısından İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 153-182. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14541438>

Öz

Bu araştırmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığına yönelik etkinlik ve uygulamaların Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarıyla nasıl ilişkilendirilmiş olduğunu tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf Anıttepe, 6. sınıf Ata, 7. sınıf Özgün Yayıncılık ve 8. sınıf MEB Yayınları Türkçe ders kitapları Türkçe Dersi Öğretim Programı'daki (2019) söz varlığı kazanımları çerçevesinde incelenmiştir. Böylece ders kitaplarında yer alan “*etkinlikler, etkinliklerin alt maddeleri, derse hazırlık, bir sonraki derse hazırlık, uyarı, bilgi, sözlük, görseller, tema sonu değerlendirme çalışmaları*” bölümlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı'daki (2019) söz varlığı kazanımlarıyla ilişkisi ortaya konulmuştur. Buna göre incelenen ders kitaplarındaki 838 bölümde söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamalara yer verilmiştir. Bu uygulamaların %30'u 6. sınıf, %26'sı 7. sınıf, %25'i 5. sınıf ve %19'u 8. sınıftadır. İncelenen kitaplarda en sık kullanılan kazanımın 167 kullanım ile “*Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.*” kazanımı, en az kullanılan kazanımın ise 4 kullanım ile “*Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.*” kazanımı olduğu görülmüştür. Ayrıca, Türkçe ders kitaplarındaki 1109 etkinliğin 404'ünün söz varlığına yönelik etkinliklerden oluştuğu görülmüştür. Bu etkinliklerin toplam etkinliklere oranı ise %36'dır. Sınıf düzeyindeki söz varlığı etkinlik sayıları incelendiğinde ise en fazla etkinliğin 123 etkinlikle 7. sınıfta olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Türkçe ders kitaplarında yer alan söz varlığı ile ilişkili 18 uygulamanın Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları açısından bir karşılığı bulunmazken söz varlığına yönelik 24 uygulamanın da Türkçe Dersi Öğretim

¹ **Beyan (Tez):** Bu makale, Adem USDA tarafından 2024 yılında hazırlanan “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Programı (2019) Söz Varlığı Unsurları ve Kazanımları Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: % 23

Etik Şikâyeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 23.09.2024-**Kabul Tarihi:** 20.12.2024-**Yayın Tarihi:** 21.12.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14541438>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Türkçe Öğretmeni, MEB / MNE (İstanbul, Türkiye), **eposta:** ademusda@yahoo.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0005-0449-0945>, **ROR ID:** <https://ror.org/0ojsa9g46>, **ISNI:** [0000 0001 2179 4856](https://orcid.org/0000-0001-2179-4856), **Crossreff Funder ID:** [501100013898](https://orcid.org/501100013898)

³ Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü / Assoc. Prof., Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education (Bursa, Türkiye), **eposta:** muluocak@uludag.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-9446-453X>, **ROR ID:** <https://ror.org/03tg3eb07>, **ISNI:** [0000 0001 2182 4517](https://orcid.org/0000-0001-2182-4517), **Crossreff Funder ID:** [501100007628](https://orcid.org/501100007628)

Programı'nda (2019) belirtilen sınıf düzeylerinden farklı bir sınıf düzeyinde uygulandığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Türkçe eğitimi, ortaokul Türkçe ders kitapları, söz varlığı etkinlikleri, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019).

Examining The Activities and Practices in Secondary School Turkish Textbooks in Terms of Vocabulary Acquisitions in The Turkish Language Curriculum (2019) ⁴

Abstract

The aim of this study is to determine how the activities and practices related to vocabulary in secondary school Turkish textbooks are associated with the vocabulary objectives of the Turkish Language Teaching Program (2019). For this purpose, 5th grade Anittepe, 6th grade Ata, 7th grade Özgün Publishing and 8th grade MEB Publishing Turkish textbooks taught in the 2022-2023 academic year were examined within the framework of the vocabulary acquisitions in the Turkish Language Teaching Program (2019). Thus, the relationship between the “activities, sub-items of the activities, preparation for the lesson, preparation for the next lesson, warning, information, dictionary, visuals, end-of-the-theme evaluation studies” sections in the textbooks and the vocabulary acquisitions in the Turkish Curriculum (2019) was revealed. Accordingly, 838 chapters in the textbooks analyzed included practices for vocabulary acquisitions. Of these practices, 30% were in 6th grade, 26% in 7th grade, 25% in 5th grade and 19% in 8th grade. It was observed that the most frequently used outcome in the books examined was “Guesses the meaning of unfamiliar words and word groups by using the context” with 167 uses, and the least frequently used outcome was “Distinguishes the meanings of homophones” with 4 uses. In addition, it was observed that 404 of the 1109 activities in Turkish textbooks consisted of activities related to vocabulary. The ratio of these activities to total activities is 36%. When the number of vocabulary activities at grade level was analyzed, it was seen that the highest number of activities was in the 7th grade with 123 activities. On the other hand, it was observed that 18 practices related to vocabulary in Turkish textbooks had no equivalent in terms of vocabulary achievements in the Turkish Language Teaching Program (2019), while 24 practices related to vocabulary were implemented at a different grade level than the grade levels specified in the Turkish Language Teaching Program (2019).

Keywords: Turkish education, secondary school Turkish textbooks, vocabulary activities, Turkish Language Teaching Program (2019).

⁴ **Statement (Thesis):** This article is part of the master's thesis titled “Turkish Sign Language Media Translation: Aspects of Discourse Ambiguity Observed in Spatial Referencing”. It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin, Rate: %23

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 23.09.2024-Acceptance Date: 20.12.2024-Publication Date: 21.12.2024; DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14541438>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Eğitim, bireylerin toplum yaşamındaki yerlerini almalarını sağlayarak onları duygu, düşünce ve davranışça geliştirmektedir. Bu nedenle bireylerin almış olduğu eğitimin niteliği çok önemlidir. Eğitim-öğretim süreçlerinde özellikle ana dili kullanma becerisi, bireylerin almış olduğu eğitimin niteliğini de belirlemektedir. Çünkü anlama ve anlatma süreçleri ana dili kullanma becerisi ile doğrudan ilişkilidir (M. Calp ve Ş. Calp, 2016). Ayrıca eğitime verilen değer toplumların gelişmişlik düzeyinin ölçütlerindedir. Nitekim gelişmiş olan toplumlara bakıldığında bu toplumlarda eğitimin ön planda olduğu açıkça görülebilmektedir. Yine aynı toplumlarda, eğitim-öğretim süreçlerinin bir parçası olarak görülen eğitim araç ve gereçleri de çağın ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklerde ve çeşitliliktedir. Dolayısı ile bu toplumlarda eğitim araç-gereçlerinden olan ders kitapları da eğitim-öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmekte ve buna göre hareket edilmektedir (Kılıç, 2020).

Bireylerin eğitim sürecine dâhil olmalarında gereksinim duydukları araçların başında iletişimin temelini oluşturan dilin büyük önemi vardır. Bireyler duygu ve düşüncelerini diğer insanlara dil vasıtası ile aktarırlar (Hengirmen, 2006). Bu da bireylerin sahip olduğu söz varlığı sayesinde gerçekleşir. Kelime hazinesi de denilen söz varlığı, bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamıdır (Korkmaz, 1992, s. 100). Söz varlığının kazanımı, bireylerin ana dili edinim süreciyle başlar. Ana dili, aile ve yakın çevrede öğrenilse de bu gelişigüzel bir biçimde gerçekleştiğinden ana dilinin sistemli ve düzenli olarak öğrenildiği yer okullardır. Bireyler okulda ana dillerinin inceliklerini öğrenirler. Okulda gerçekleşen dil eğitiminde özellikle ana dili öğretimi dersi olan Türkçenin ve Türkçe ders kitaplarının önemli bir payı vardır (Semerci, 2004, s. 49). Nitekim bireyler, Türkçenin en güzel örneklerini ders kitaplarında görmektedir. Ayrıca Türkçe kullanma becerisi üzerinde de ders kitaplarının olumlu katkısı bulunmaktadır. Bu katkının sadece okul yıllarında değil yaşamın her anında kullanılacağı düşünüldüğünde, ders kitaplarının önemi daha net olarak ortaya çıkmaktadır (Öz, 2011).

Okuma, eğitim-öğretim sürecinde söz varlığını geliştiren en önemli faaliyetlerin başında gelmektedir. Öğrencilerin aktif katılımı ile gerçekleştirilmesi gereken eğitim sürecinde amaçlanan kazanımlara ulaşmak ders kitaplarındaki etkinlikler ile sağlanmaktadır. Nitekim Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma etkinliklerinin, kişisel söz varlığının gelişmesinde etkili bir araç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca ders kitaplarını söz varlığına açılan kapı olarak gören Demir (2022) de iyi hazırlanmış bir ders kitabını, o dilin önemli eserlerinin sergilendiği bir antoloji olarak görerek ders kitaplarının söz varlığı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Türkçe dersi için oluşturulan hedeflerin başında ana dilinin etkili ve güzel bir biçimde kullanılabilmesine katkı sağlamak gelmektedir. Özellikle Türkçe ders kitaplarındaki metinler, bu hedefe ulaşmada önemli bir araçtır. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarına alınacak olan metinlerin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra Türkçe dil becerilerini geliştirici nitelikte olmasına da dikkat edilmelidir. Ayrıca metinlerin düzenlenmesinde sınıf düzeylerine dikkat edilmeli ve farklı sınıf düzeylerinde yer alan metinlerin birbirini destekleyici ve tamamlayıcı nitelikte olmasına özen gösterilmelidir (Eğilmez, 2010).

Gerek ana dili eğitiminde gerekse söz varlığını geliştirmedeki rolü düşünüldüğünde Türkçe ders kitaplarına alınacak olan metinlerin içerdiği söz varlığı unsurları da önem arz etmektedir. Özellikle günlük yaşamın bir parçası olan söz varlığı unsurlarına metinlerde sıkça yer verilmesi gerekir (Daharlı, 2012). Bu söz varlığı unsurlarının dilin zenginliklerine ulaşılmasında önemli bir yeri vardır. Ancak

Büyükhellaç (2014), ders kitaplarında söz varlığının ihmal edildiğini söylemektedir. Yavuz (2020) da özellikle geçmiş yıllarda okutulmakta olan Türkçe ders kitaplarından bazılarının, söz varlığının önemli unsurları olan atasözü ve deyimler bakımından yeterli düzeyde olmadığını ifade etmektedir. Lüle Mert (2013) de Türkçe ders kitapları üzerine yapmış olduğu bir çalışmada ders kitaplarında sözcük öğretimine yönelik bir sistemin olmadığından bahsetmektedir. Aslan (2013) ise ders kitaplarına alınacak olan metinlerin ülke çapındaki çalışmalar neticesinde şekillenmesi gerektiğini ancak ülke çapında söz varlığı listeleri bulunmadığı için bunun mümkün olmadığını dile getirmektedir.

İnsanın düşünce evreninin sınırı, anlamını tam ve doğru olarak bildiği sözcükler ile çizilmiştir. Çünkü bireyler anlamını bildiği sözcükler kadar düşünebilmektedir. Dil eğitimi ile bireyler, kullandıkları dilin evrenine girmekte ve yaşamı anlamlandırmaktadır. Ayrıca bireyler kendilerini ifade ederken söz varlığının imkanlarından faydalanmaktadır (Pilav, 2022). Bireylerin bu imkanlardan faydalanabilmeleri için eğitim sisteminde belirli yetkinlikler belirlenmiş ve bu yetkinlikler çerçevesinde hareket edilerek eğitim-öğretim süreci düzenlenmiştir. Belirlenen bu yetkinlikler içerisinde yer alan *ana dilde iletişim* ve *yabancı dillerde iletişim* konusunda başarıya ulaşılmasında söz varlığının önemine vurgu yapılması dikkat çekicidir (MEB, 2019, s. 4). Nitelim bireylerin sahip olduğu söz dağarcığı, temel dil becerilerinin etkili bir şekilde kullanılmasına katkı sağlamakla beraber temel dil becerilerinin de söz dağarcığını geliştirdiği bilinmektedir (Göçer, 2022). Bu bakımdan özellikle ana dili dersi olan Türkçe ders kitaplarında gerek metinsellik açısından gerekse de ders kitabında yer alan çeşitli uygulama ve çalışmalarda söz varlığı üzerinde düşünülmelidir.

Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı üzerine yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak metinlerdeki sözcük sıklıklarının ve söz varlığı unsurlarının ortaya konulduğu görülmektedir. Bunun yanında ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının öğrencilerin söz dağarcığına etkisi üzerinde de durulmuştur. Yalçın (2005), Kutlu (2006), Kaya (2008), Ekmen (2009), Apaydın (2010), Eğilmez (2010) Turhan (2010), Uludağ (2010), Tolğay (2011), Uluçay (2011), Daharlı (2012), Öz (2012), Uyar (2012), Büyükhellaç (2014) ve Kargın (2019) tarafından yapılan çalışmalar bu çalışmalara örnek gösterilebilir. Ayrıca Türkiye’de Türkçenin söz varlığı üzerine yapılmış lisansüstü tezler üzerine bibliyometrik bir inceleme de mevcuttur (Uluocak, Eroğlu ve Alabay, 2022).

Türkçe ders kitaplarının söz varlığı üzerine yapılan çalışmalarda hangi sözcüklerin ele alınacağı meselesinde araştırmacılar genelde Aksan’ın (2004) söz varlığı sınıflandırmasını referans almaktadırlar. Aksan’ın sınıflandırmasının içeriğini de “temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, kalıp (ilişki) sözler, kalıplaşmış sözler, terimler, çeviri ve yabancı sözcükler” oluşturmaktadır. Biz de Türkçe ders kitaplarının söz varlığı unsurlarını incelerken Aksan’ın (2004) sınıflandırmasını referans aldık. Ayrıca Aksan’da yer almayan ancak Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde konu edinilen ve Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) da yer bulan “ikileme, yerel söylem ve konuşma dili unsurları ile özel isimler” incelememize dâhil edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki “etkinlik, derse hazırlık, uyarı, sözlük, bilgi, bir sonraki derse hazırlık, tema sonu değerlendirme çalışmaları” bölümlerinde söz varlığına yönelik hangi etkinliklerin yer aldığını tespit etmek ve bu söz varlığı etkinliklerinin, Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) söz varlığı kazanımları ile ne ölçüde ilişkili olduğunu ortaya koymaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma, Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 41) tarafından “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır. Doküman incelemesi ise araştırmaya konu olan olgu ve olayların incelenmesini kapsamaktadır. Ayrıca doküman analizinde bir durum analizi yapılmaktadır. Yani olay ya da olguların geniş betimlemelerinin yapıldığı bu süreçte araştırmacılar olay veya olgulara herhangi bir müdahalede bulunmamakta, var olan durumun adeta fotoğrafını çekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Ekiz, 2009).

Araştırma sürecinde öncelikli olarak Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) söz varlığı kazanımları belirlenmiştir. Bu kazanımların belirlenmesinde Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) her sınıf düzeyinde yer alan “okuma-söz varlığı” başlığı altında bulunan kazanımlar dikkate alınmış olsa da bu kazanımların dışında dinleme, konuşma, okuma-anlama ve yazma beceri alanlarındaki bazı kazanımların da söz varlığı ile ilişkili olduğu görülmüş ve buna göre bir düzenleme yapılmıştır. Ardından söz varlığı kazanımlarının beceri alanlarındaki dağılımı sınıf sınıf ortaya konulmuş ve tablo haline getirilmiştir (Tablo 1). Daha sonra 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan “*etkinlik, etkinliğin alt maddesi, derse hazırlık, bir sonraki derse hazırlık, uyarı, bilgi, sözlük, görsel, tema sonu değerlendirme çalışmaları*” bölümleri analiz edilmiş ve bu bölümlerde yer alan söz varlığına yönelik etkinlik ve uygulamalar belirlenmiş ve sıklıkları ortaya konulmuştur. Ardından bu etkinlik ve uygulamaların Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) söz varlığı kazanımları ile ne ölçüde ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen sonuçlar word ve excel programlarında tablo ve grafik biçimlerinde düzenlenerek somutlaştırılmış ve çeşitli yorumlarda bulunularak sonuca varılmıştır.

Tablo 1: Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) yer alan söz varlığı kazanımlarının ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerindeki ve beceri alanlarına göre dağılımı

TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI’NDAKİ (2019) SÖZ VARLIĞI KAZANIMLARI	Kazanımların Sınıflara Göre Dağılımı			
	SINIF DÜZEYİ			
BECERİLER	5	6	7	8
DİNLEME/ İZLEME				
Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. (Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.)	*	*	*	*
KONUŞMA				
Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	*	*	*	*
Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	*	*	*	*
Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. 5. Sınıf: (Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.) 6. Sınıf: (Ama, fakat, ancak ve lakin bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerini kullanmaları sağlanır.) 7. Sınıf: (Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.)	*	*	*	*
OKUMA (SÖZ VARLIĞI)				

Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır. b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.	*	*	*	*
Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	*	*	*	
Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.	*			
Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.	*			
Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.	*			
Kökleri ve ekleri ayırt eder.	*			
Yapım ekinin işlevlerini açıklar. (Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.)	*			
Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. 6. Sınıf: İsim çekim ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru eki) üzerinde durulur. 7. Sınıf: (a) Fiil çekim ekleri (kip ve kişi ekleri) üzerinde durulur. b) Fillerde anlam kayması konusu üzerinde durulur.)		*	*	
İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.		*		
İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.		*		
Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.		*		
Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.		*		
Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.		*		
Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. 6. Sınıf: (Ama, fakat, ancak ve lakin bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerini kullanmaları sağlanır.) 7. Sınıf: (Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.) 8. Sınıf: (Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, kısaca, böylece, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.)		*	*	*
Metindeki söz sanatlarını tespit eder. 7. Sınıf: (Kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.) 8. Sınıf: (Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.)			*	*
Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.			*	
Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar			*	
Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. 7. Sınıf: (İş (kılış), oluş ve durum fiillerinin anlam özellikleri üzerinde durulur.)			*	
Anlatım bozukluklarını tespit eder. 7. Sınıf: (Anlam yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.) 8. Sınıf: (Dil bilgisi yönünden anlatım bozuklukları üzerinde durulur.)			*	*
Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.				*
Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (Fiilimsilerin türleri fark ettirilir. Ekler ezberletilmez.)				*
Metindeki anlatım biçimlerini belirler.				*
OKUMA (ANLAMA)				
Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan	*			

katkısı değerlendirir. (<i>Ama, fakat, ancak ve lakin ifadeleri üzerinde durulur.</i>)				
Metindeki söz sanatlarını tespit eder. 5. Sınıf: (<i>Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.</i>) 6. Sınıf: (<i>Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.</i>)	*	*		
Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.	*			
YAZMA				
Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	*	*	*	*
Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	*	*	*	*
Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. 5. Sınıf: (<i>Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>) 6. Sınıf: (<i>Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerinin kullanılması sağlanır.</i>) 7. Sınıf: (<i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>) 8. Sınıf: (<i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>)	*	*	*	*
Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.			*	
SINIF DÜZEYLERİNDEKİ TOPLAM SÖZ VARLIĞI KAZANIMI SAYISI	17	17	17	14

Tablo 1’de Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) yer alan söz varlığı ile ilişkilendirilen kazanımların ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerindeki dağılımı gösterilmiştir. Bu kazanımlar incelendiğinde sınıf düzeylerindeki dağılımlarının düzenli olduğu görülmektedir. Söz varlığı ile ilişkilendirilen bu kazanımların konusunun genel olarak deyim, atasözü, özdeyiş gibi söz varlıklarından; isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem, fiil, ek fiil ve fiilimsi gibi sözcük türlerinden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca kelimelerin kök ve ekleri, yapıları, anlamları ile söz sanatları, anlatım biçimleri ve anlatım bozukluğu bu kazanımlarda üzerinde durulan konulardandır. Tabloda, söz varlığı konularına yönelik bazı kazanımların içerikleri sınıf düzeylerinde farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca bazı söz varlığı kazanımları, ufak değişiklikler ile birlikte yine aynı sınıf düzeyinde farklı beceri alanı ile ilişkili olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin 5. sınıf düzeyinde, *geçiş ve bağlantı* ifadelerine yönelik kazanımlar hem konuşma hem okuma (söz varlığı-anlama) hem de yazma beceri alanlarına yönelik kazanımlar içerisinde bulunmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurları ile ilgili araştırmalar daha çok sözcük sıklıklarının tespit edilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak söz varlığı unsurlarının Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler bakımından incelenmesi konusunda Yavuz (2020) dışında pek çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Yavuz (2020) da söz konusu çalışmada sadece 6. sınıf düzeyini incelemiştir. Bu bakımdan bu araştırma, Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) söz varlığı ile ilişkili kazanımların ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik, etkinliğin alt maddesi, derse hazırlık, bir sonraki derse hazırlık, uyarı, bilgi, sözlük, görsel, tema sonu değerlendirme çalışmaları gibi çeşitli bölümlerindeki kullanım sıklıklarını ortaya koyması bakımından, yine söz varlığı ile ilişkili kazanımların Türkçe ders kitapları içerisindeki temalarda ve bu temalarda yer verilen metinlerde ne düzeyde kullanıldığını karşılaştırmalı olarak göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca söz varlığı ile ilişkili kazanımların kullanım sıklığını bütün sınıf düzeylerinde karşılaştırmalı olarak incelenmesi bakımından önem arz etmektedir.

İncelenen Dokümanlar

MEB tarafından 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulması tavsiye edilen ve onaylanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları, araştırmanın dokümanlarını oluşturmaktadır. Bu ders kitapları Tablo 2’de ifade edildiği gibidir.

Tablo 2: Araştırmada incelenen Türkçe ders kitapları

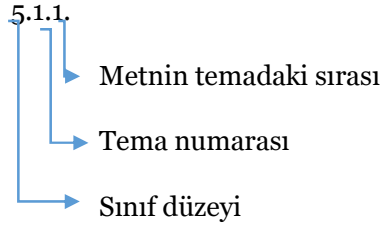
Ders Kitapları	Yayınevi	Yazar/Yazarlar	Yayın Yılı
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Anıttepe Yayıncılık	Şule Çapraz BARAN / Elif DİREN	2022
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Ata Yayıncılık	Mehmet Ozan SARIBOYACI	2022
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Özgün Yayıncılık	Hilal ERKAL / Mehmet ERKAL	2022
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	MEB Yayınları	Hilal ESENLİOĞLU / Sıdıka SET/ Ayşe YÜCE	2022

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Bu araştırmada; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan “okuma ve dinleme/izleme metinleri (toplam 128 metin) ile ilişkili toplam 1109 etkinlik” ile birlikte metinlerle ilişkili olan “derse hazırlık, uyarı, sözlük, bilgi, bir sonraki derse hazırlık bölümleri ile tema sonu değerlendirme çalışmalarındaki” söz varlığı unsurlarına yönelik etkinlik ve uygulamalar tespit edilmiş ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları ile ilişkisi belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek grafik ve tablo biçimlerinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

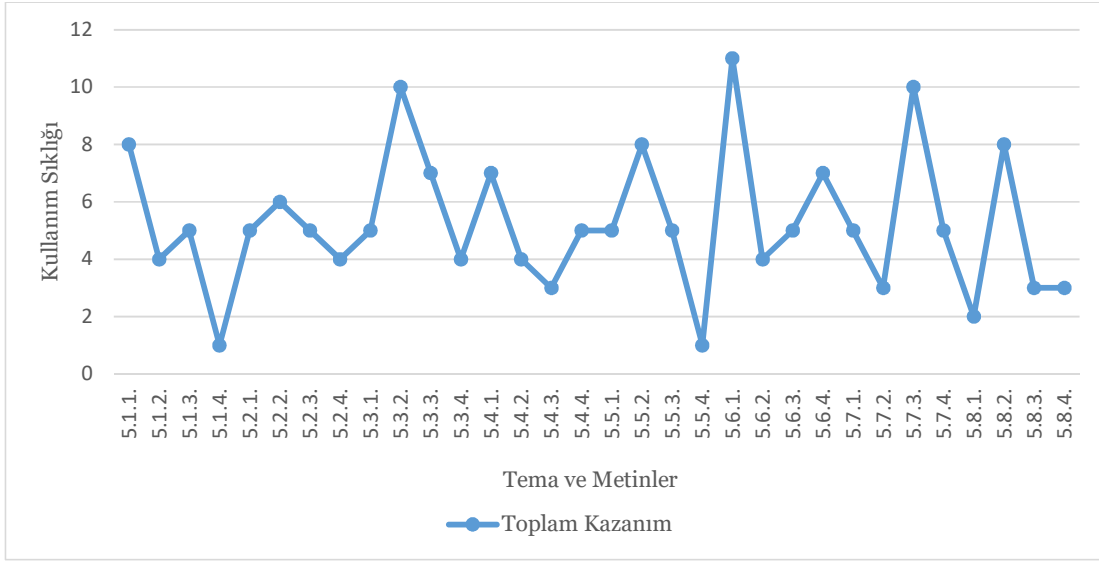
Bulgular

Bu bölümdeki grafiklerde **5.1.1.** / **5.1.2.** gibi sayısal ifadelerden ilki soldan sağa olmak üzere: İlki sınıf düzeyini, ikincisi tema numarasını ve üçüncüsü temadaki metnin sırasını göstermektedir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Söz Varlığı Kazanımlarına Yönelik Uygulamaların Tema ve Metinlere Göre Dağılımı

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin *etkinlikleri*, *etkinliklerin alt maddeleri*, *hazırlık çalışmaları* incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde 168 uygulamanın söz varlığı kazanımları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Grafik 1: 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların tema ve metinlere göre dağılımı

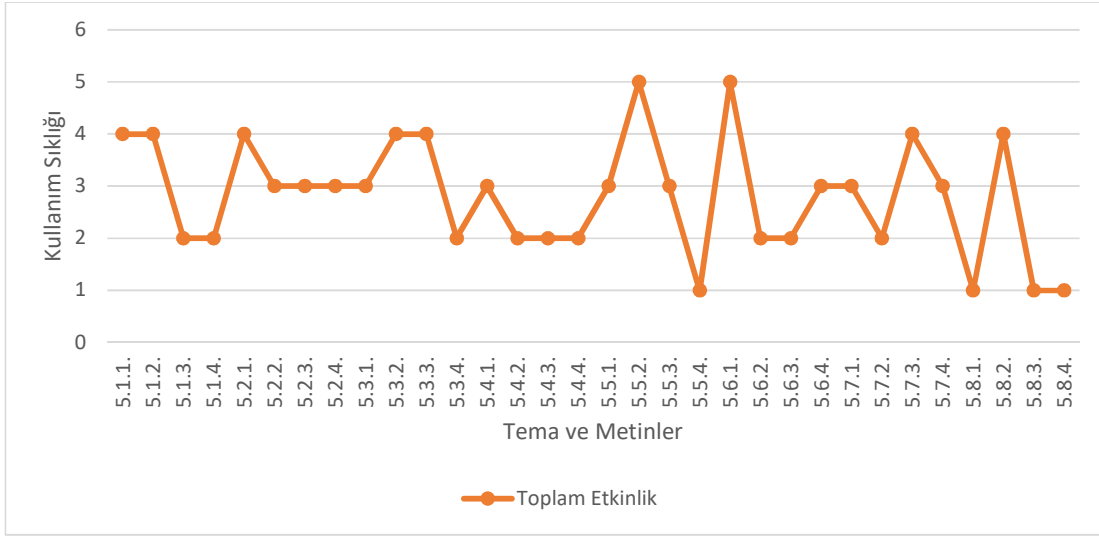
Grafik 1 incelendiğinde, söz varlığı kazanımlarının metinlere göre dağılımında düzensizlik olduğu görülmektedir. Bazı metinlerde (4. tema 2. metin) 14 kazanım bulunmaktayken bazılarında (2. tema 4. metin) 1 kazanım bulunmaktadır. Ayrıca söz varlığı kazanımlarına yönelik olan uygulamaların özellikle dinleme/izleme metinlerinde belirgin bir şekilde düşüş gösterdiği de tespit edilmiştir. Özellikle dinleme/izleme metinlerinden oluşan 1. tema 4. metin ve 5. tema 4. metinde söz varlığı kazanımına yönelik 1 uygulamanın olması dikkat çekicidir.

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Sağlık ve Spor” (6. Tema) teması, toplam 27 kazanım ile söz varlığı kazanımlarının en yoğun olduğu temadır. Bu temayı sırasıyla 26 kazanım ile “Doğa ve Evren” (3. Tema) teması, 23 kazanım ile “Erdemler” (7. Tema) teması, 20 kazanım ile “Millî Mücadele ve Atatürk” (2. Tema) teması, 19 kazanım ile “Millî Kültürümüz” (4. Tema) ve “Vatandaşlık” (5. Tema) temaları, 18 kazanım ile “Birey ve Toplum” (1. Tema) teması, 16 kazanım ile “Bilim ve Teknoloji” (8. Tema) teması izlemektedir.

Ayrıca 6. temanın 1. metni (11), 3. temanın 2. metni (10) ve 7. temanın 3. metni (10) söz varlığına yönelik kazanımların en yoğun olduğu metinlerdir. Söz varlığı kazanımlarının en az olduğu metinler ise 1. temanın 4. metni (1) ile 5. temanın 4. metnidir (1). Her iki metnin de dinleme/izleme metni olması dikkat çekicidir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Uygulamalarının Tema ve Metinlerdeki Etkinliklere Göre Dağılımı

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam 323 etkinliğin 90’ı (%27,86) söz varlığına yönelik uygulamalar içermektedir.

Grafik 2: 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığına yönelik uygulamaların tema ve metinlerdeki etkinliklere göre dağılımı

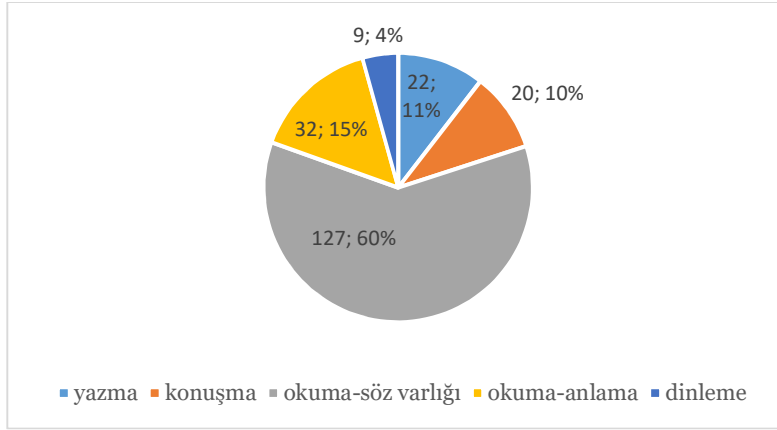
Grafik 2'ye göre, 5. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığına yönelik uygulamaların yer aldığı etkinlik sayısının en yoğun olduğu tema, toplam 13 etkinlik ile “Millî Mücadele ve Atatürk” (2. Tema) ve “Doğ a ve Evren” (3. Tema) temalarıdır. Bu temaları sırasıyla, 12 etkinlik ile “Birey ve Toplum” (1. Tema), “Vatandaşlık” (5. Tema), “Sağlık ve Spor” (6. Tema) ve “Erdemler” (7. Tema) temaları, 9 etkinlik ile “Millî Kültürümüz” (4. Tema) teması, 7 etkinlik ile “Bilim ve Teknoloji” (8. Tema) teması izlemektedir.

5. temanın 2. metni ile 6. temanın 1. metni söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların yer aldığı etkinliklerin en yoğun olduğu metinlerdir. Bu etkinliklerin en az olduğu metinler ise toplam 1 etkinlik ile 5. temanın 4. metni, 8. temanın 1, 3 ve 4. metinleridir. Bu metinlerin ikisinin dinleme/izleme metni olması dikkat çekicidir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Kazanımlarının Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

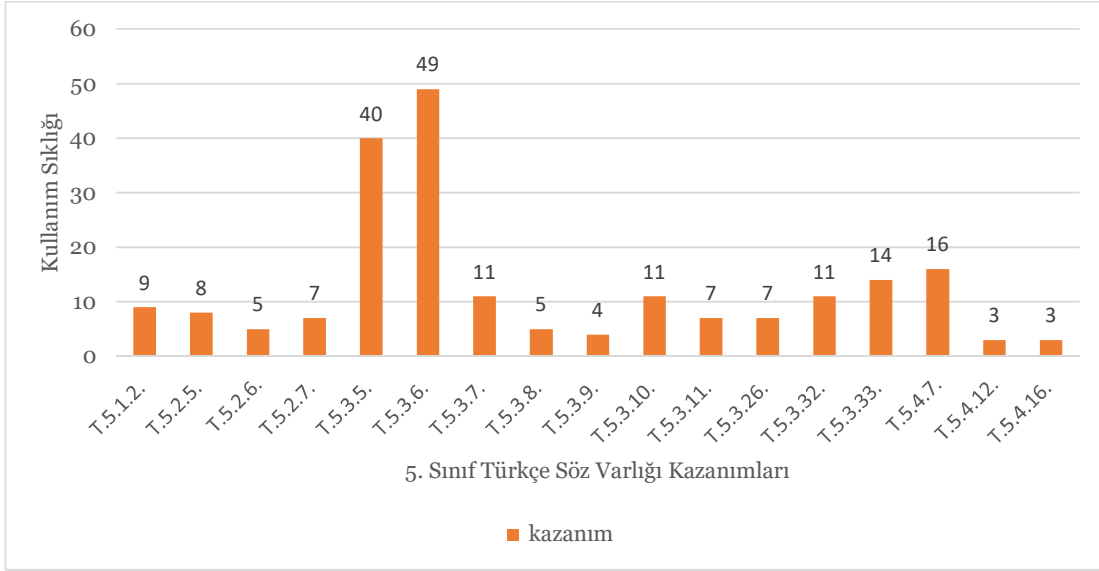
Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) içerisinde 5. sınıfa yönelik olarak 17 söz varlığı kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 1'i dinleme/izleme, 10'u okuma, 3'ü konuşma ve 3'ü de yazma beceri alanlarına yönelik uygulamalar içermektedir.

Bu bölümdeki grafiklere (Grafik 3 ve 4) tema sonu çalışmalarında tespit edilen veriler dahil edilmiştir.

Grafik 3: 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının beceri alanlarına göre dağılımı

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) 5. sınıf söz varlığı kazanımlarının %75'i okuma (%60 okuma-söz varlığı, %15 okuma-anlama), %11'i yazma, %10'u konuşma ve %4'ü dinlenme-izleme beceri alanlarına yöneliktir. Ayrıca tespit edilen bu kazanımların kullanım sıklıkları Grafik 4'te gösterilmiştir.

Grafik 4: 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının kullanım sıklıkları

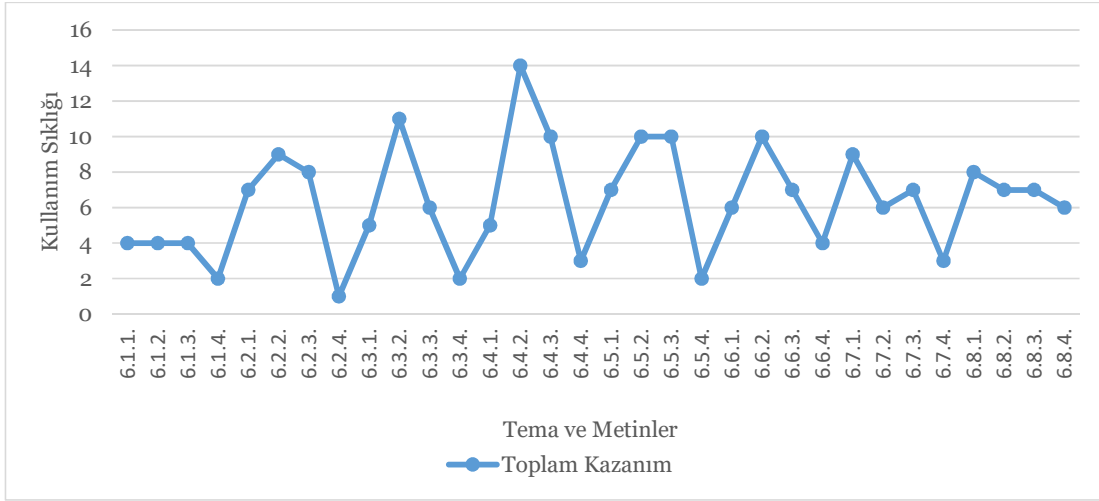
Grafik 4'e göre, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının toplam uygulama sıklık sayısı 210'dur. Bu kazanımlardan 9'u dinlenme/izleme, 20'si konuşma, 159'u okuma (okuma-söz varlığı bölümünde 127, okuma-anlama bölümünde 32) ve 22'si yazma beceri alanına yönelik uygulamalar içermektedir.

Ayrıca bu kazanımların kullanım sıklıklarının farklı olduğu görülmektedir. Kimi kazanımlar çok sık kullanılırken kimi kazanımlar az kullanılmıştır. Buna göre 5. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan kazanım, 49 kullanım sıklığına sahip olan "T.5.3.6. *Deyim ve atasözlerinin metne katkısı belirler.*" kazanımıdır. Bu kazanımı sırasıyla 40 kullanım sıklığı ile "T.5.3.5. *Bağlamdan yararlanarak bilmediği*

kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.” ve 16 kullanım sıklığı ile “T.5.4.7.Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.” kazanımları takip etmektedir. En az kullanım sıklığına sahip olan kazanım ise 3 kullanım ile “T.5.4.16. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır” ve “T.5.4.12.Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımlarıdır. Bu kazanımları 4 kullanım sıklığı ile “T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.” kazanımı takip etmektedir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Söz Varlığı Kazanımlarına Yönelik Uygulamaların Tema ve Metinlere Göre Dağılımı

6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin *etkinlikleri, etkinliklerin alt maddeleri, hazırlık çalışmaları, uyarıları, bilgi bölümleri ve görselleri* incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde 205 uygulamanın söz varlığı kazanımları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Grafik 5: 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların tema ve metinlere göre dağılımı

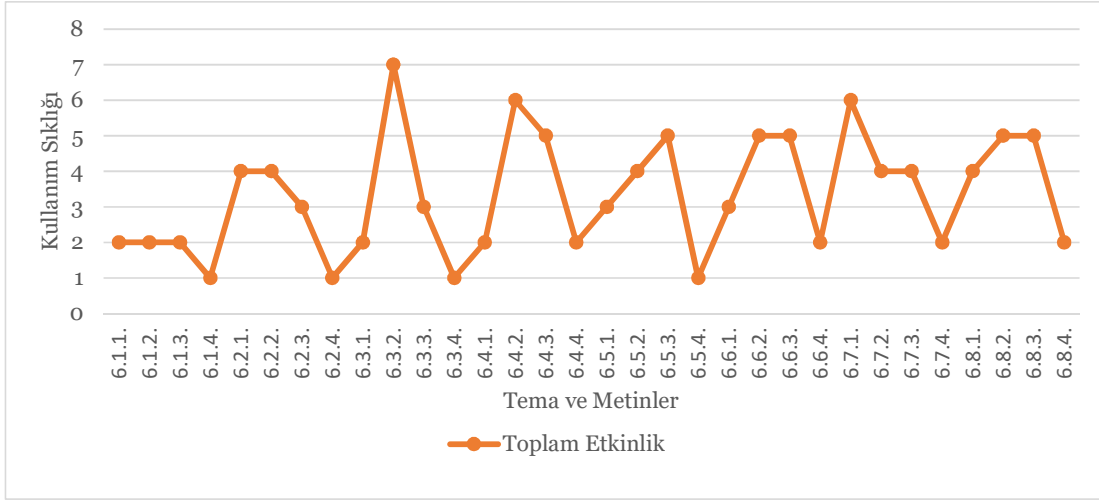
Grafik 5 incelendiğinde, söz varlığı kazanımlarının metinlere göre dağılımında düzensizlik olduğu görülmektedir. Bazı metinlerde (4. tema 2. metin) 14 kazanım bulunmaktayken bazılarında (2. tema 4. metin) 1 kazanım bulunmaktadır. Ayrıca söz varlığı kazanımlarına yönelik olan uygulamaların özellikle dinleme/izleme metinlerinde belirgin bir şekilde düşüş gösterdiği de tespit edilmiştir.

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Millî Kültürümüz” (4. Tema) teması, toplam 32 kazanım ile söz varlığı kazanımlarının en yoğun olduğu temadır. Bu temayı sırasıyla 29 kazanım ile “Doğa ve Evren” (5. Tema) teması, 28 kazanım ile “Sağlık ve Spor” (8. Tema) teması, 27 kazanım ile “Sanat” (6. Tema) teması, 25 kazanım ile “Birey ve Toplum” (2. Tema) ve “Bilim ve Teknoloji” (7. Tema) temaları, 24 kazanım ile “Millî Mücadele ve Atatürk” (3. Tema) teması, 14 kazanım ile “Erdemler” (1. Tema) teması izlemektedir.

Ayrıca 4. temanın 2. metni (14) ve 5. temanın 3. metni (11) söz varlığına yönelik kazanımların en yoğun olduğu metinlerdir. Söz varlığına yönelik kazanımların en az yer aldığı metinler ise 2. temanın 4. metni (1), 1. temanın 4. metni (2), 3. temanın 4. metni (2) ile 5. temanın 4. metni (2)'dir. Metinlerin tamamının dinleme/izleme metni olması dikkat çekicidir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Uygulamalarının Tema ve Metinlerdeki Etkinliklere Göre Dağılımı

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam 265 etkinliğin 107'si (%40,3) söz varlığına yönelik uygulamalar içermektedir.

Grafik 6: 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığına yönelik uygulamaların tema ve metinlerdeki etkinliklere göre dağılımı

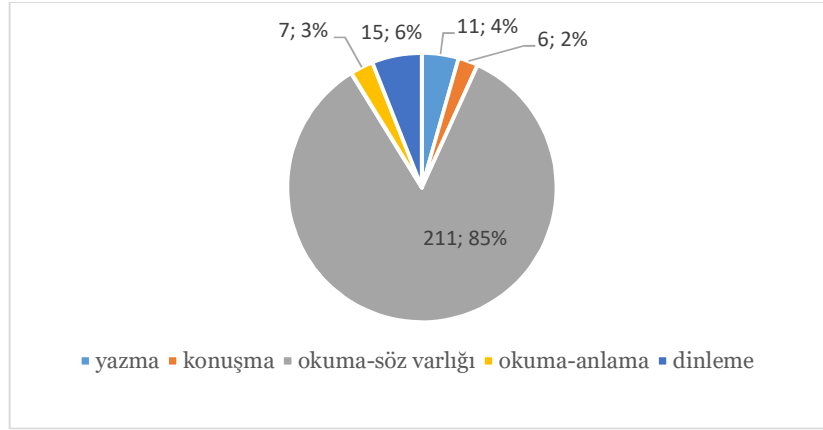
Grafik 6'ya göre, 6. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların yer aldığı etkinlik sayısının en yoğun olduğu tema toplam 16 etkinlik ile "Bilim ve teknoloji" (7. Tema) ve "Sağlık ve Spor" (8. Tema) temalarıdır. Bu temaları sırasıyla, 15 etkinlik ile "Millî Kültürümüz" (4. Tema) ve "Sanat" (6. Tema) temaları, 13 etkinlik ile "Millî Mücadele ve Atatürk" (3. Tema) ve "Doğa ve Evren" (5. Tema) temaları, 12 etkinlik ile "Birey ve Toplum" (2. Tema) teması, 7 etkinlik ile "Erdemler" (1. Tema) teması izlemektedir.

3. temanın 2. metni (7), 4. temanın 2. metni (6) ve 7. temanın 1. metni (6) söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların yer aldığı etkinliklerin en yoğun olduğu metinlerdir. Bu etkinliklerin en az olduğu metinler ise toplam 1 etkinlik ile 1. temanın 4. metni, 2. temanın 4. metni, 3. temanın 4. metni ve 5. temanın 4. metnidir. Bu metinlerin dinleme/izleme metni olması bakımından dikkat çekicidir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Kazanımlarının Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) içerisinde 6. sınıfa yönelik olarak 17 söz varlığı kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 1'i dinleme/izleme, 3'ü konuşma, 10'u okuma ve 3'ü de yazma beceri alanlarına yönelik uygulamalar içermektedir.

Bu bölümdeki grafiklere (Grafik 7 ve 8) tema sonu çalışmalarında tespit edilen veriler dahil edilmiştir.

Grafik 7: 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının beceri alanlarına göre dağılımı

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) 6. sınıf söz varlığı kazanımlarının %88'i okuma (%85 okuma-söz varlığı, %3 okuma-anlama), %4'ü yazma, %2'si konuşma ve %6'sı dinlenme-izleme beceri alanlarına yöneliktir.

Grafik 8: 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının kullanım sıklıkları

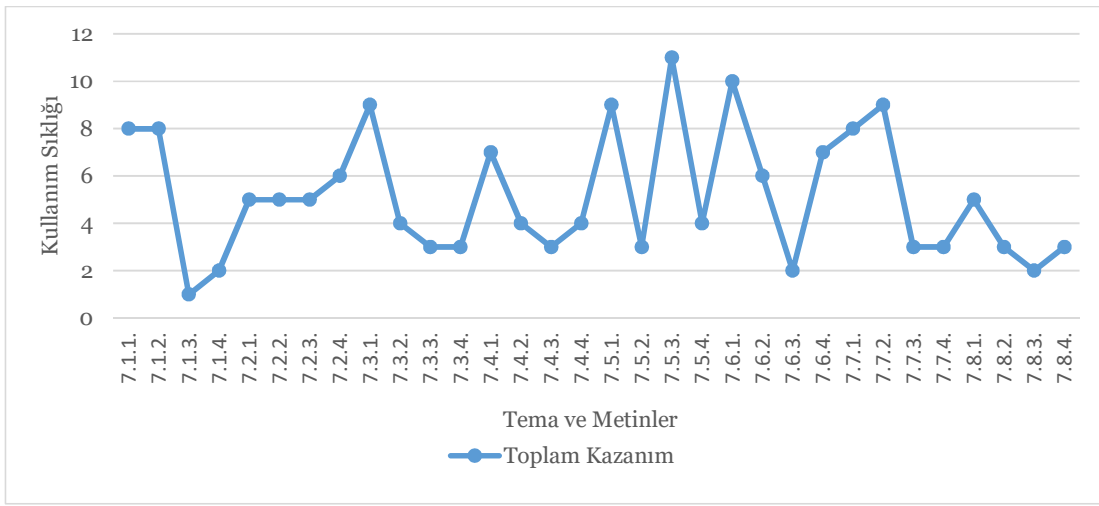
Grafik 8'e göre, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının toplam uygulama sıklık sayısı 250'dir. Bu kazanımlardan 15'i dinlenme/izleme, 6'sı konuşma, 218'i okuma (okuma-söz varlığı bölümünde 211, okuma-anlama bölümünde 7) ve 11'i yazma beceri alanında yer almaktadır.

6. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan kazanım, 45 kullanım sıklığına sahip olan "T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." kazanımıdır. Bu kazanımı sırasıyla 38 kullanım sıklığı ile "T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar." ve 29 kullanım sıklığı ile "T.6.3.7. T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. İsim çekim ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru eki) üzerinde durulur." kazanımları takip etmektedir.

En az kullanım sıklığına sahip olan kazanım ise 0 (sıfır) kullanım sıklığı ile “T.6.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.” kazanımıdır. Bu kazanımı 2 kullanım sıklığı ile “T.6.2.7. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.”, “T.6.4.9. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” ve “T.6.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımları takip etmektedir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Söz Varlığı Kazanımlarına Yönelik Uygulamaların Tema ve Metinlere Göre Dağılımı

7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin *etkinliklerin alt maddeleri, hazırlık çalışmalarları, uyarıları ve bilgi bölümleri* incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde 165 uygulamanın söz varlığı kazanımları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Grafik 9: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların tema ve metinlere göre dağılımı

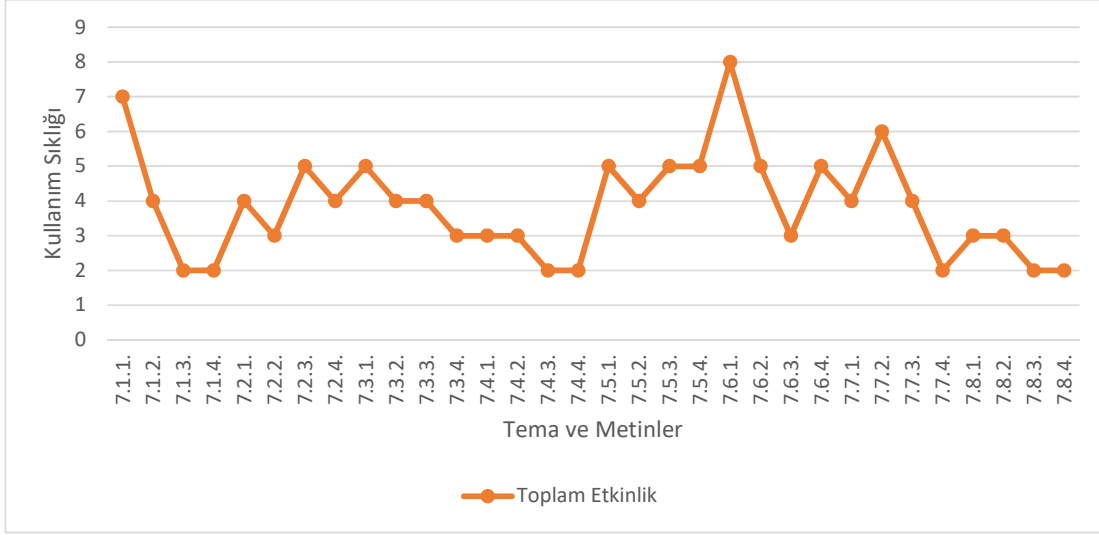
Grafik 9 incelendiğinde, söz varlığı kazanımlarının metinlere göre dağılımında düzensizlik olduğu görülmektedir. Bazı metinlerde (5. tema 3. metin) 11 kazanım bulunmaktayken bazılarında (1. tema 3. metin) 1 kazanım bulunmaktadır.

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Doğa ve Evren” (5. Tema) teması, toplam 27 kazanım ile söz varlığı kazanımlarının en yoğun olduğu temadır. Bu temayı sırasıyla 25 kazanım ile “Sanat” (6. Tema) teması, 23 kazanım ile “Kişisel Gelişim” (7. Tema) teması, 21 kazanım ile “Milli Mücadele ve Atatürk” (2. Tema) teması, 19 kazanım ile “Erdemler” (1. Tema) ve “Duygular” (3. Tema) temaları, 18 kazanım ile “Millî Kültürümüz” (4. Tema) teması, 13 kazanım ile “Bilim ve Teknoloji” (8. Tema) teması izlemektedir.

Ayrıca 5. temanın 3. metni (11) ve 6. temanın 1. metni (10) söz varlığı kazanımlarının en yoğun olduğu metinlerdir. Kazanımların en az olduğu metinler ise 1. temanın 3. metni (1), 1. temanın 4. metni (2) ve 8. temanın 3. metnidir (2).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Uygulamalarının Tema ve Metinlerdeki Etkinliklere Göre Dağılımı

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam 268 etkinliğin 123'ü (%45,90), söz varlığına yönelik uygulamalar içermektedir.

Grafik 10: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığına yönelik uygulamaların tema ve metinlerdeki etkinliklere göre dağılımı

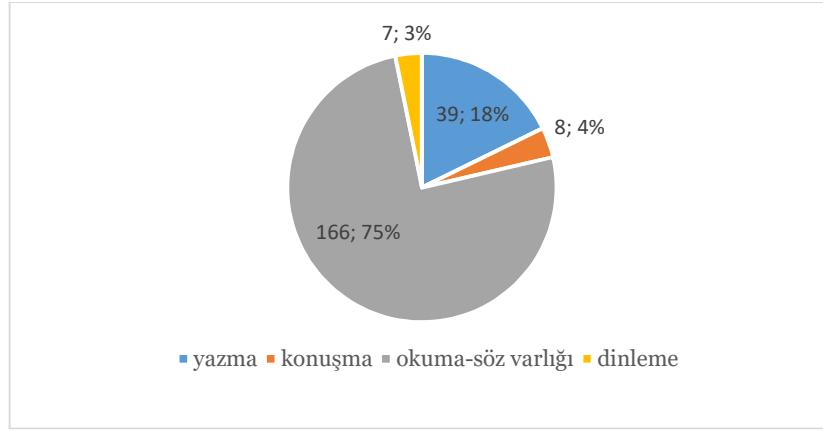
Grafik 10'a göre, 7. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların yer aldığı etkinlik sayısının en yoğun olduğu tema toplam 21 etkinlik ile "Sanat" (6. Tema) temasıdır. Bu temayı sırasıyla, 19 etkinlik ile "Doğa ve Evren" (5. Tema) teması, 16 etkinlik ile "Millî Mücadele ve Atatürk" (2. Tema), "Duygular" (3. Tema) ve "Kişisel Gelişim" (7. Tema) temaları, 15 etkinlik ile "Erdemler" (1. Tema) teması, 10 etkinlik ile "Millî Kültürümüz" (4. Tema) ve "Bilim ve Teknoloji" (8. Tema) temaları izlemektedir.

6. temanın 1. metni (8), 1. temanın 1. metni (7) ve 7. temanın 2. metni (6) söz varlığı etkinliklerinin en yoğun olduğu metinlerdir. Bu etkinliklerin en az olduğu metinler ise 1. temanın 3 ve 4. metni (2), 4. temanın 3 ve 4. metni (2), 7. temanın 4. metni (2) ve 8. temanın 3 ve 4. metnidir (2).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Kazanımlarının Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

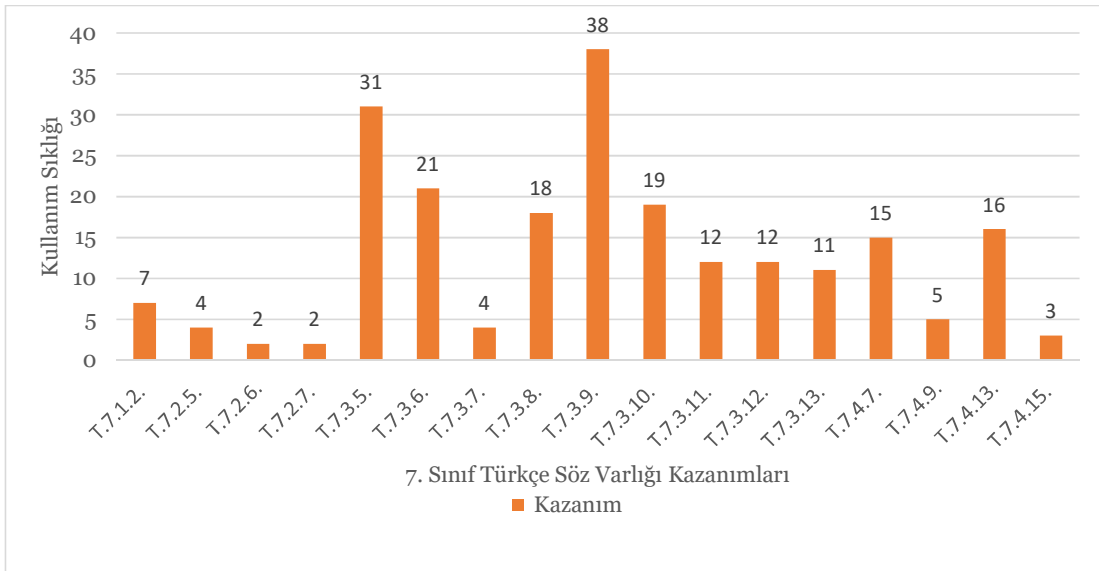
Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) içerisinde 7. sınıfa yönelik olarak 17 söz varlığı kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 1'i dinleme/izleme, 10'u okuma, 3'ü konuşma ve 3'ü de yazma beceri alanlarına yönelik uygulamalar içermektedir.

Bu bölümdeki grafiklere (Grafik 11 ve 12) tema sonu çalışmalarında tespit edilen veriler dahil edilmiştir.

Grafik 11: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının beceri alanlarına göre dağılımı

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) 7. sınıf söz varlığı kazanımlarının %75'i okuma (okuma-söz varlığı), %18'i yazma, %4'ü konuşma ve %3'ü dinlenme-izleme beceri alanlarına yöneliktir.

Grafik 12: 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının kullanım sıklıkları

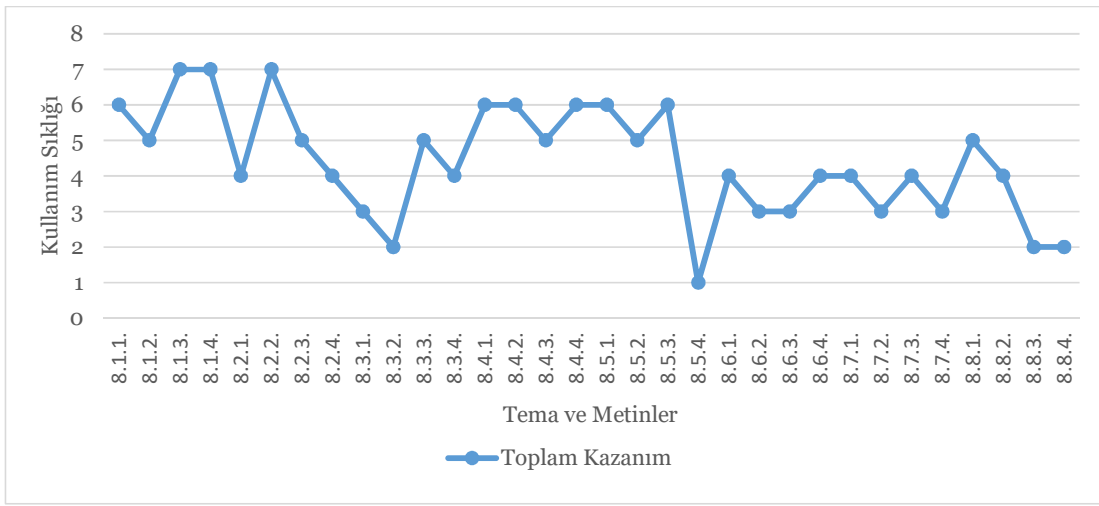
Grafik 12'ye göre, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının toplam uygulama sıklık sayısı 220'dir. Bu kazanımlardan 7'si dinlenme/izleme, 8'i konuşma, 166'sı okuma, (okuma-söz varlığı bölümünde) ve 39'u yazma beceri alanında yer almaktadır.

7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan kazanım, 38 kullanım sıklığına sahip olan, "T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. a) Fül çekim ekleri (kip ve kişi ekleri) üzerinde durulur. b) Füllerde anlam kayması konusu üzerinde durulur." kazanımıdır. Bu kazanımı sırasıyla 31 kullanım sıklığı ile "T.7.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." ve 21 kullanım sıklığı ile "T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler." kazanımları takip etmektedir. En az kullanım sıklığına sahip olan kazanım ise 2 kullanım ile "T.7.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır." ve "T.7.2.7. Konuşmalarında yabancı

dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır” kazanımlarıdır. Bu kazanımları 3 kullanım sıklığı ile “T.7.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.”, 4 kullanım sıklığı ile “T.7.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.” ve “T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımları takip etmektedir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Söz Varlığı Kazanımlarına Yönelik Uygulamaların Tema ve Metinlere Göre Dağılımı

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin etkinlikleri, etkinliklerin alt maddeleri, hazırlık çalışmaları, uyarıları, bilgi ve sözlük bölümleri incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde 141 uygulamanın söz varlığı kazanımları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

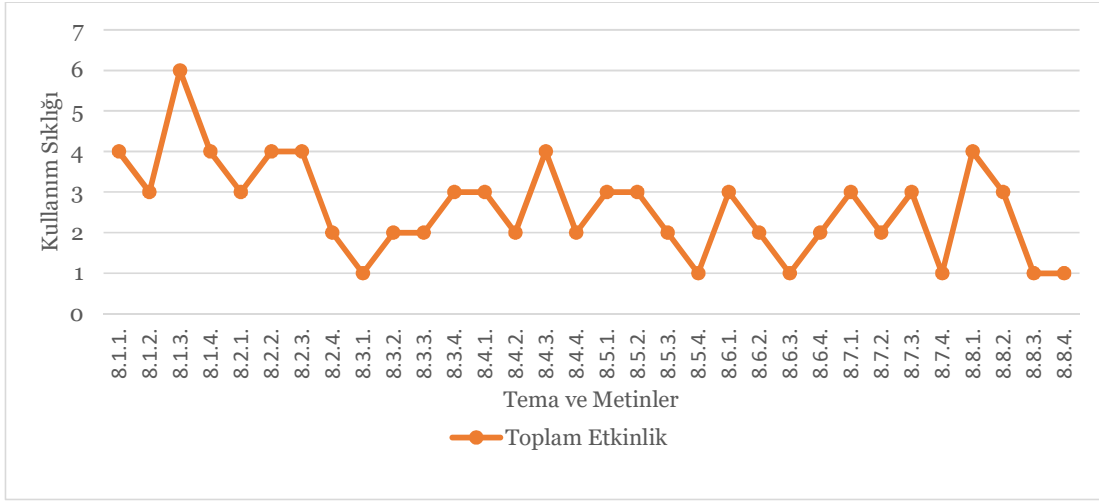
Grafik 13: 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların tema ve metinlere göre dağılımı

Grafik 13 incelendiğinde, söz varlığı kazanımlarının metinlere göre dağılımında düzensizlik olduğu görülmektedir. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Erdemler” (1. Tema) teması, toplam 25 kazanım ile söz varlığı kazanımlarının en yoğun olduğu temadır. Bu temayı sırasıyla 23 kazanım ile “Birey ve Toplum” (4. Tema) teması, 20 kazanım ile “Millî Mücadele ve Atatürk” (2. Tema) teması, 18 kazanım ile “Zaman ve Mekân” (5. Tema) teması, 14 kazanım ile “Bilim ve Teknoloji” (3. Tema), “Millî Kültürümüz” (6. Tema) ve “Doğa ve Evren” (7. Tema) temaları, 13 kazanım ile “Vatandaşlık” (8. Tema) teması izlemektedir.

Ayrıca 1. temanın 3. metni (7), 2. temanın 2. metni (7) söz varlığına yönelik kazanımların en yoğun olduğu metinlerdir. Kazanımların en az olduğu metinler ise 5. temanın 4. metni (1), 3. temanın 2. metni (2), 8. temanın 3. metni (2) ve 8. temanın 4. metnidir (1).

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Uygulamalarının Tema ve Metinlerdeki Etkinliklere Göre Dağılımı

8. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam 253 etkinliğin 84’ü (%33,20), söz varlığına yönelik uygulamalar içermektedir.

Grafik 14: 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığına yönelik uygulamaların tema ve metinlerdeki etkinliklere göre dağılımı

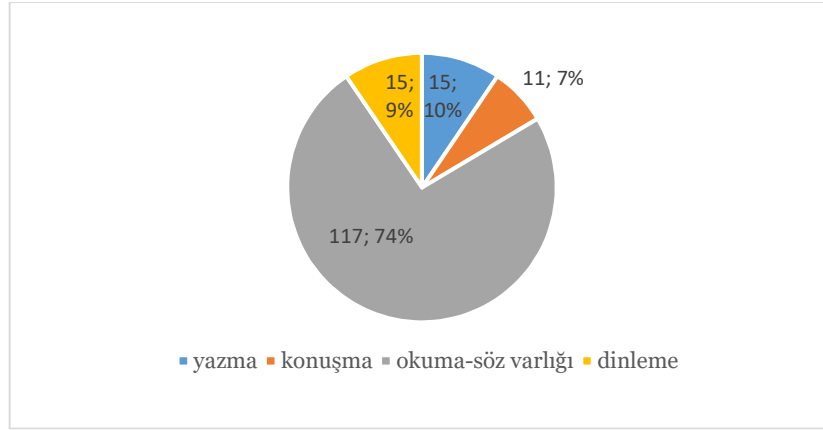
Grafik 14'e göre, 8. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamaların yer aldığı etkinlik sayısının en yoğun olduğu tema, toplam 17 etkinlik ile "Eremler" (1. Tema) temasıdır. Bu temayı sırasıyla, 13 etkinlik ile "Millî Mücadele ve Atatürk" (2. Tema) teması, 11 etkinlik ile "Birey ve Toplum" (4. Tema) teması, 9 etkinlik ile "Zaman ve Mekân" (5. Tema), "Doğa ve Evren" (7. Tema) ve "Vatandaşlık" (8. Tema) temaları, 8 etkinlik ile "Bilim ve Teknoloji" (3. Tema) ve "Millî Kültürümüz" (6. Tema) temaları izlemektedir.

1. temanın 3. metni etkinliklerin en yoğun olduğu metindir. Etkinliklerin en az olduğu metinler ise toplam 1 etkinlik ile 3. temanın 1. metni, 5. temanın 4. metni, 6. temanın 3. metni, 7. temanın 4. metni ve 8. temanın 4. metnidir. Bu metinlerin üçünün dinleme/izleme metni olması dikkat çekicidir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Kazanımlarının Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

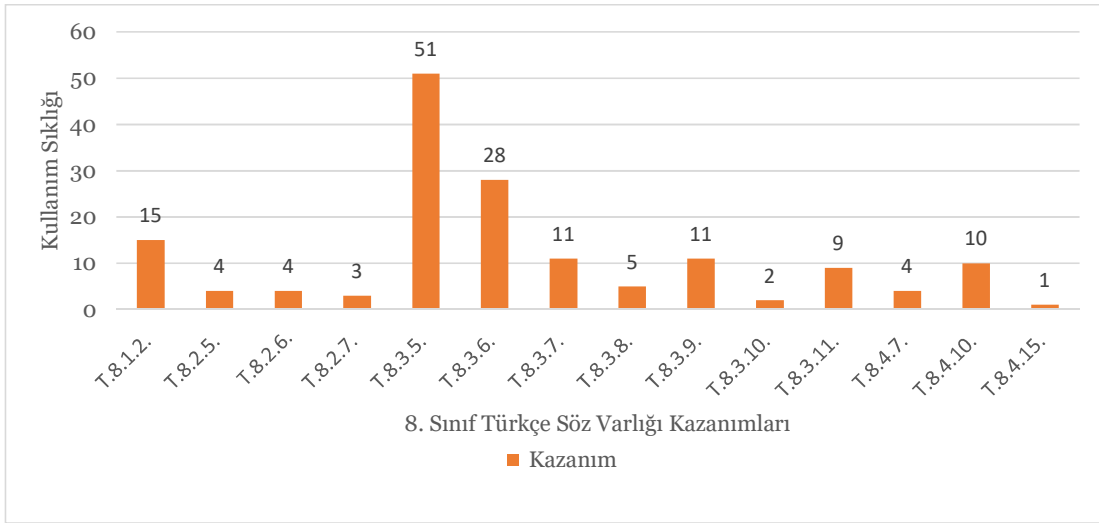
Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) içerisinde 8. sınıfa yönelik olarak 14 söz varlığı kazanımı bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 1'i dinleme/izleme, 7'si okuma, 3'ü konuşma ve 3'ü de yazma beceri alanlarına yönelik uygulamalar içermektedir.

Bu bölümdeki grafiklere (Grafik 15 ve 16) tema sonu çalışmalarında tespit edilen veriler dahil edilmiştir.

Grafik 15: 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının beceri alanlarına göre dağılımı

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) 8. sınıf söz varlığı kazanımlarının %74'ü okuma (okuma-söz varlığı), %10'u yazma, %9'u dinleme-izleme ve %7'si konuşma beceri alanlarına yöneliktir. Ayrıca tespit edilen bu kazanımların kullanım sıklıkları Grafik 16'da gösterilmiştir.

Grafik 16: 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının kullanım sıklıkları

Grafik 16'ya göre, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı kazanımlarının toplam uygulama sıklık sayısı 158'dir. Bu kazanımlardan 15'i dinleme/izleme beceri alanında, 11'i konuşma beceri alanında, 117'si okuma beceri alanında (okuma-söz varlığı bölümünde) ve 15'i yazma beceri alanında tespit edilmiştir.

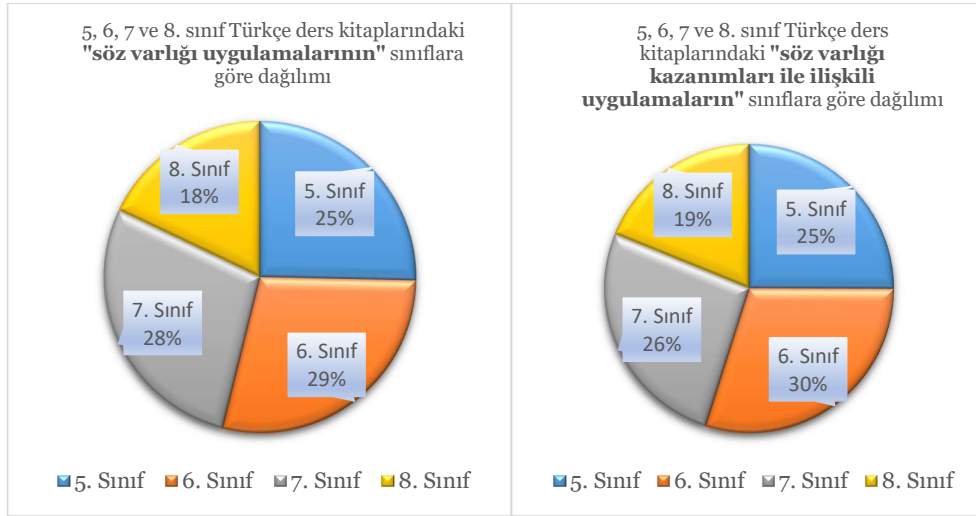
8. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan kazanım, 51 kullanım sıklığına sahip olan "T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." kazanımıdır. Bu kazanımı sırasıyla 28 kullanım sıklığı ile "T.8.3.6. Deyim, atasözü özdeyişlerin metne katkısını belirler.", 15 kullanım sıklığı ile "T.8.1.2. Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder." kazanımları takip etmektedir. En az kullanım sıklığına sahip olan kazanım ise 1 kullanım sıklığı ile "T.8.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır" kazanımıdır.

Bu kazanımı 2 kullanım sıklığı ile “T.8.3.10. Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.” ve 3 kullanım sıklığı ile “T.8.2.7. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımları takip etmektedir.

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Söz Varlığı Uygulamaları ve Kazanımlarının Sınıflara Göre Dağılımı:

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının çeşitli bölümlerinde yer alan söz varlığına yönelik toplam 880 uygulama tespit edilmiştir. Tespit edilen bu uygulamalardan 42’si kazanım bakımından bulunduğu sınıf düzeyi ile ilişkilendirilememiştir. Bu uygulamaların da dahil olduğu, söz varlığı ile ilişkili bölümlerin sayıları sınıf düzeylerine göre şu şekildedir:

5. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 223 bölümde (Bu bölümlerden 13’ü Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) 5. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımları ile ilişkilendirilememiştir), 6. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 251 bölümde (Bu bölümlerden 1’i Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) 6. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımları ile ilişkilendirilememiştir), 7. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 248 bölümde (Bu bölümlerden 28’i Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (2019) 7. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımları ile ilişkilendirilememiştir) ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 158 bölümde yer alan uygulamalar söz varlığı kazanımlarıyla ilişkilidir.

Grafik 17: 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki “söz varlığı uygulamaları” ve “söz varlığı kazanımları ile ilişkili uygulamalar”ın sınıf düzeylerine göre dağılımı

Oluşturulurken tema sonu değerlendirme çalışmalarında tespit edilen bulguların da eklendiği Grafik 17’ye göre, söz varlığına yönelik uygulamaların (880 uygulama), yaklaşık olarak %29’u 6. sınıf, %28’i 7. sınıf, %25’i 5. sınıf ve %18’i 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer almaktadır. Buna göre, söz varlığına yönelik uygulamaların en yoğun olduğu (251 uygulama) ders kitabı 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu sınıf düzeyini sırası ile 7. sınıf (248 uygulama), 5. sınıf (223 uygulama) ve 8. sınıf (158 uygulama) Türkçe ders kitapları takip etmektedir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Türkçe söz varlığı kazanımları ile ilişkili bölümlerin (838 uygulama) yaklaşık olarak %30’u 6. sınıf, %26’sı 7. sınıf,

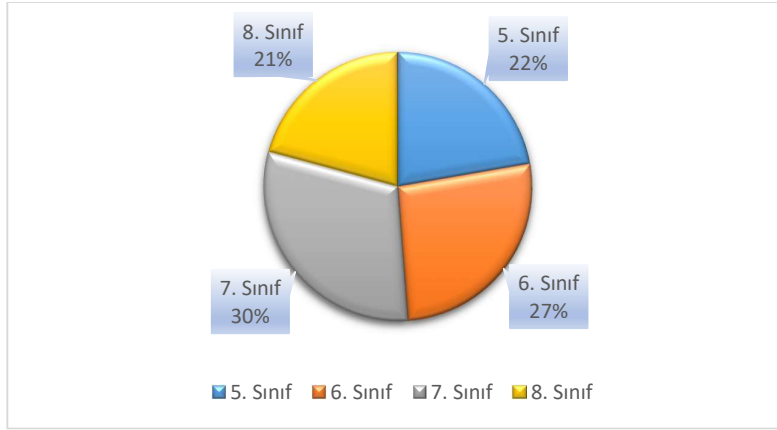
%25'i 5. sınıf ve %19'u 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer almaktadır. Buna göre, söz varlığı kazanımları ile ilişkili uygulamaların en yoğun olduğu (250 uygulama) ders kitabı 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu sınıf düzeyini sırası ile 7. sınıf (220 uygulama), 5. sınıf (210 uygulama) ve 8. sınıf (158 uygulama) Türkçe ders kitapları takip etmektedir.

5. sınıf Türkçe ders kitabında 17, 6. sınıf Türkçe ders kitabında 17, 7. sınıf Türkçe ders kitabında 17 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında 14 söz varlığı kazanımı tespit edilmiştir. Buna göre 5. sınıf Türkçe ders kitabında 210, 6. sınıf Türkçe ders kitabında 250, 7. sınıf Türkçe ders kitabında 220 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında 158 bölümde yer alan uygulamaların söz varlığı kazanımları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Sınıf düzeylerinde (her sınıf düzeyi kendi içerisinde) en sık tekrar eden kazanımların, 5. sınıf düzeyinde, %23'lük kullanım oranı ile "*Deyim ve atasözlerinin metne katkısı belirler.*" kazanımı; 6. sınıf düzeyinde, %18'lik kullanım oranı ile "*Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.*" kazanımı; 7. sınıf düzeyinde, %17,2'lik kullanım oranı ile "*Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.*" kazanımı ve 8. sınıf düzeyinde, %32,2'lik kullanım oranı ile "*Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.*" kazanımları olduğu belirlenmiştir.

Kazanımların bütün sınıf düzeylerindeki (5, 6, 7 ve 8. sınıf) toplam kullanım sıklığı incelendiğinde ise en sık tekrar eden söz varlığı kazanımının %19,93'lük oran ve 167 kullanım ile "*Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.*" kazanımı olduğu görülmektedir. Bu kazanımı %11,69'lük oran ve 98 kullanım ile "*Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.*", %5,49'lük oran ve 46 kullanım ile "*Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.*" kazanımları takip etmektedir. En az tekrar eden söz varlığı kazanımı ise %0,48'lik oran ve 4 kullanım ile "*Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.*" kazanımı olduğu görülmüştür. Bu kazanımı %0,60'lık oran ve 5 kullanım ile "*Kelimelerin zıt anlamlarını bulur.*", %0,84'lük oran ve 7 kullanım ile "*Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. (Ama, fakat, ancak ve lakin ifadeleri üzerinde durulur.)*" kazanımları takip etmektedir.

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Uygulamalarının Yer Aldığı Etkinlik Sayısının Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 404 etkinlikte söz varlığına yönelik uygulamalar tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin 90'ının 5. sınıf Türkçe ders kitabında, 107'sinin 6. sınıf Türkçe ders kitabında, 123'ünün 7. sınıf Türkçe ders kitabında ve 84'ünün 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerden 21'i (6 etkinlik 5. sınıfta, 15 etkinlik 7. sınıfta) söz varlığı uygulaması içerse de Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları bakımından buldukları sınıf düzeyi ile ilişkilendirilememiştir.

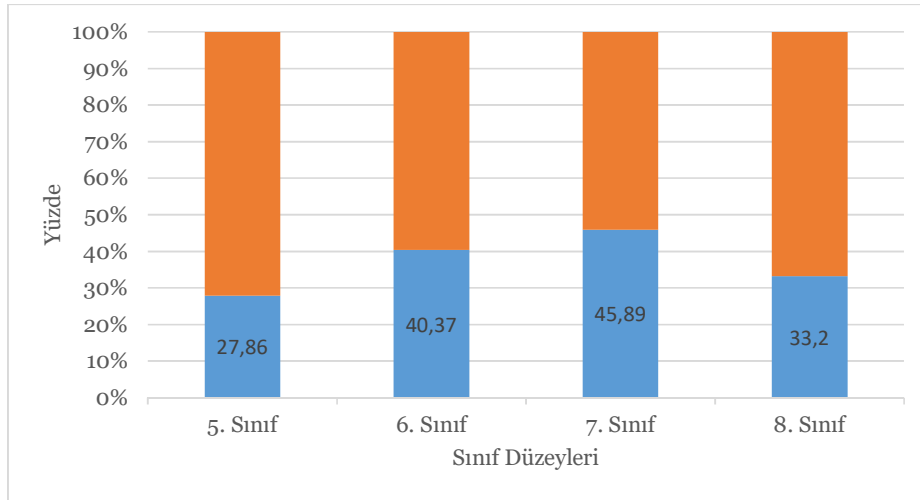

Grafik 18: 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı uygulamalarının yer aldığı etkinlik sayısının sınıf düzeylerine göre dağılımı

Grafik 18'e göre, incelenen ders kitaplarındaki söz varlığı uygulamalarının yer aldığı etkinliklerin yaklaşık %30'u 7. sınıf, %27'si 6. sınıf, %22'si 5. sınıf ve %21'i ise 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunmaktadır.

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Toplam Etkinlik Sayısının Söz Varlığı Kazanımı Etkinlik Sayısı ile Karşılaştırılması

Türkçe ders kitaplarındaki toplam 1109 etkinliğin 404'ünde söz varlığına yönelik uygulamalar tespit edilmiştir. Buna göre 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 323 etkinliğin 90'ı, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki 265 etkinliğin 107'si, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki 268 etkinliğin 123'ü ve 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 253 etkinliğin 84'ü söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamalar içermektedir.

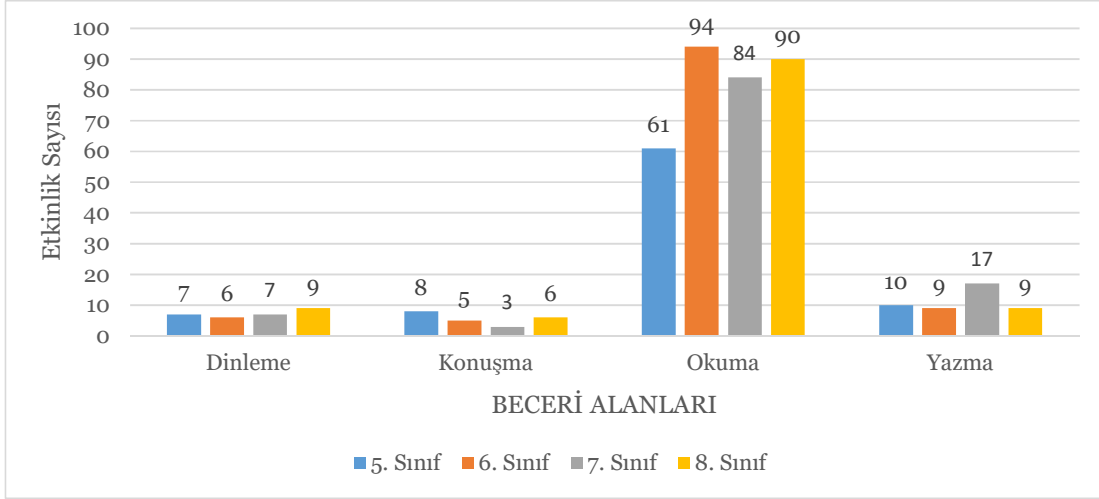

Grafik 19: 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki toplam etkinlik sayısının söz varlığı kazanımı etkinlik sayısı ile karşılaştırılması

Grafik 19 incelendiğinde, toplam etkinlik sayısına göre söz varlığı etkinliklerinin en yoğun olduğu sınıf

düzeyinin %45,89'luk oran ile 7. sınıf Türkçe ders kitabı olduğu görülmektedir. Bu sınıf düzeyini %40,37'lik oran ile 6. sınıf, %33,2'lik oran ile 8. sınıf ve %27,86'lık oran ile 5. sınıf Türkçe ders kitapları izlemektedir.

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Kazanımı Etkinliklerinin Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

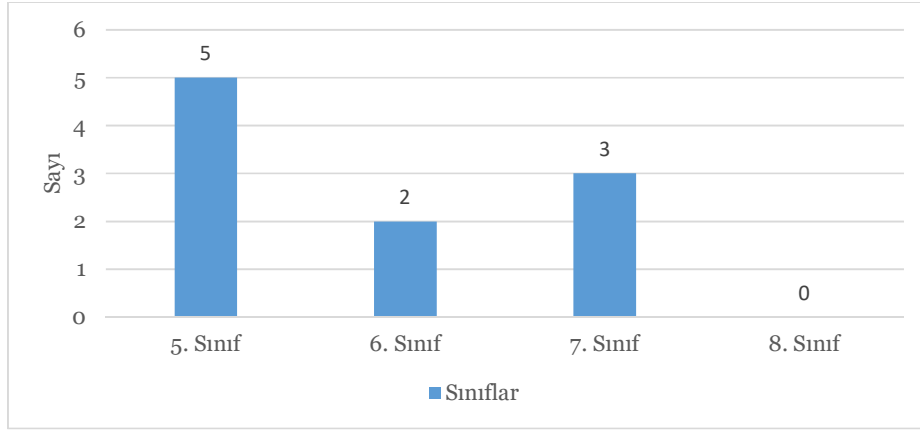

Grafik 20: 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı kazanımı etkinliklerinin beceri alanlarına göre dağılımı

Grafik 20 incelendiğinde, söz varlığı kazanımlarına yönelik etkinliklerin en fazla okuma beceri alanına yönelik uygulamalar içerdiği (329 uygulama) görülmektedir. Bu beceri alanını yazma (45 uygulama), dinleme (29 uygulama) ve konuşma beceri alanları (22 uygulama) takip etmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Söz Varlığı Kazanımlarında Konu Olarak Yer Alan Ancak Ders Kitaplarında Farklı Uygulanan Kazanımlar

Türkçe ders kitaplarındaki bazı etkinliklerde yer alan söz varlığı uygulamaları bulunduğu sınıf düzeyi ile ilişkilendirilememiştir. Bu tür etkinliklerde yer alan uygulamalar konu bakımından Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarında bulunsun da ilgili sınıf düzeyi ile ilişkilendirilememiştir. Örneğin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) 5. sınıf düzeyinde yer alan, "T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. (Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.)" kazanımının açıklama kısmı incelendiğinde benzetme ve kişileştirme söz sanatlarına yer verildiği görülmektedir. Ancak 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki uygulamalarda benzetme ve kişileştirme dışındaki söz sanatlarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Grafik 21: Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımlarında konu olarak yer alan ancak ders kitaplarında farklı uygulanan kazanımlar

Grafik 21 incelendiğinde, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 5 uygulamanın, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki 2 uygulamanın ve 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki 3 uygulamanın ilişkili olduğu sınıf düzeyinde yer almayan söz varlığı uygulamalarını içerdiği tespit edilmiştir. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki uygulamalara ilişkili olduğu sınıf düzeyi ile örtüşmektedir.

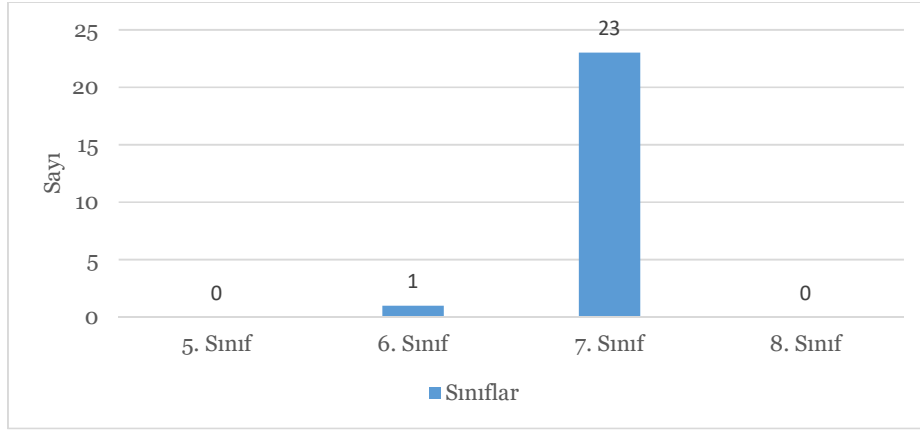
Uygulamaların ilişkili olduğu söz varlığı kazanımları bakımından sınıf düzeylerine göre dağılımı şu şekildedir:

“T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.” (4 uygulama); “T.5.4.16. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.” (1 uygulama); “T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.” (2 uygulama); “T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.” (3 uygulama)

Görüldüğü üzere bu tür uygulamaların ilişkili olduğu konular “söz sanatları” ile “geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanma”dır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) Söz Varlığı Kazanımlarının Yanlış Sınıf Düzeylerinde Uygulanması

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) söz varlığı kazanımlarından bazılarının yanlış sınıf düzeylerinde uygulandığı görülmüştür. Bu uygulamaların sınıflara göre dağılımı Grafik 22'de belirtilmiştir.

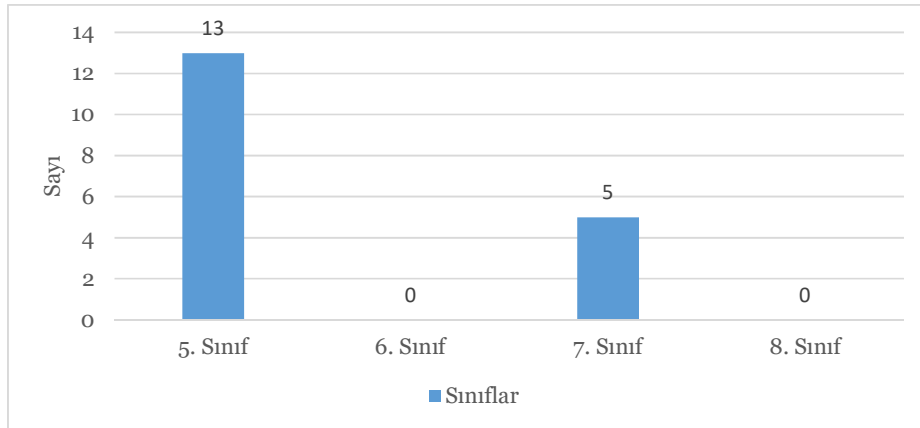
Grafik 22: Türkçe ders kitaplarında yanlış sınıf düzeyinde uygulanan Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımları

Grafik 22'ye göre, 6. sınıf Türkçe ders kitabında, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 6. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımlarında bulunmayan 1 söz varlığı uygulaması tespit edilmiştir. Bu uygulama, “eş anlamlılık konusu” ile ilgilidir ve bu konu ile ilgili kazanım sadece 5. sınıf düzeyinde bulunmaktadır.

7. sınıf Türkçe ders kitabında, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 7. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımlarında bulunmayan 23 söz varlığı uygulaması tespit edilmiştir. Bu uygulamalardan 5'i “eş anlamlılık” 3'ü “gerçek-mecaz anlam”, 4'ü “zıt anlam”, 2'si “eş sesli kelimeler” ile ilgilidir. Bu uygulamalar Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 5. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımları ile ilişkilidir. Ayrıca 9 uygulama “anlatım biçimleri” ile ilgilidir. Bu uygulamalar ise Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 8. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımları ile ilişkilidir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Söz Varlığı Kazanımlarında Bulunmayan Konulara Yönelik Uygulamalar

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bazı söz varlığı uygulamaları Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) söz varlığı kazanımlarında konu bakımından yer almamaktadır. Bu uygulamaların sınıflara göre dağılımı Grafik 23'te belirtilmiştir.

Grafik 23: Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe söz varlığı kazanımlarında

bulunmayan konulara yönelik uygulamalar

Grafik 23'e göre, 5. sınıf Türkçe ders kitabında, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarında konu olarak karşılığı bulunmayan 13 söz varlığı uygulaması tespit edilmiştir. Bu uygulamalardan 7'si "ilişki sözler", 6'sı ise "ikilemeler" ile ilgilidir.

7. sınıf Türkçe ders kitabında, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarında konu bakımından yer almayan 5 söz varlığı uygulaması tespit edilmiştir. Bu uygulamalardan 4'ü "ikilemeler", 1'i ise "yöresel söyleyiş özellikleri" ile ilgilidir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

2022-2023 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları, içerdikleri söz varlığı etkinlikleri ve uygulamalarının Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarıyla ilişkisi bakımından incelenmiştir. Bu incelemeden elde edilen sonuçlar, tartışma ve öneriler bu bölümde sunulmuştur. Buna göre:

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) 5, 6 ve 7. sınıf düzeylerinin her birinde 17, 8. sınıf düzeyinde ise 14 söz varlığı kazanımı tespit edilmiştir. Kazanımların sınıf düzeylerine göre dağılımında bir tutarlılık olduğu görülmüştür.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerine yönelik 33 farklı söz varlığı kazanımı tespit edilmiştir. Bu kazanım ve uygulamalar özellikle okuma beceri alanında yoğunluk göstermektedir. Ancak söz varlığı kazanımlarının beceri alanlarına göre dağılımının daha dengeli olması gerekir. Ayrıca söz varlığı kazanımları, uygulama bakımından da okuma beceri alanına yönelik etkinliklerde yoğunlaşmıştır. Gündoğdu (2012) ve Yavuz (2020) da çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşarak söz varlığı kazanımlarının uygulama bakımından okuma beceri alanına yönelik etkinliklerde yoğunlaştığını tespit etmişlerdir. Yavuz (2020), bu durumun ne kadar ders kitaplarının çoğunlukla okuma metinlerinden oluştuğundan kaynaklandığını düşünse de uygulama ve etkinliklerin beceri alanlarına daha dengeli dağılması gerekir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında tema sonu çalışmaları dahil çeşitli bölümlerde toplam 880 söz varlığı uygulaması tespit edilmiştir. Tespit edilen bu uygulamaların tema ve metinlere göre dağılımında düzensizlik olduğu görülmüştür. Benzer bir çalışmada böyle bir sonuçla karşılaşan İ. Aydın ve G. Aydın (2020) da söz varlığına yönelik etkinliklerin tema ve metinlere göre dağılımının daha dengeli olması gerektiğini ifade etmektedir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında tespit edilen toplam 880 söz varlığı uygulamasının 42'si Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer verilen sınıf düzeyleri ile ilişkilendirilememiştir.

5, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer almayan söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulamalara rastlanmıştır. 8. sınıf Türkçe ders kitabında böyle bir durum söz konusu değildir.

Tüm sınıf düzeylerinde 167 kullanım sıklığı ile "*Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.*" kazanımı en sık tekrar eden söz varlığı kazanımıdır. En düşük kullanım sıklığı ise 4 kullanım sıklığı ile "*Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.*" ve 5 kullanım sıklığı ile "*Kelimelerin zıt anlamlarını bulur.*" kazanımlarıdır.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan 1109 etkinliğin 404'ünde (5. sınıf ders kitabında 90 etkinlik, 6. sınıf ders kitabında 107 etkinlik, 7. sınıf ders kitabında 123 etkinlik ve 8. sınıf ders kitabında 84 etkinlik) söz varlığına yönelik uygulamalar tespit edilmiştir. Bu etkinliklerden 21'inin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) belirtilen sınıf düzeylerinden farklı bir sınıf düzeyine yönelik olduğu görülmektedir. Bu etkinliklerin 6'sı 5. sınıf, 15'i ise 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunmaktadır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan söz varlığı ile ilişkili toplam 42 uygulamanın, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) söz varlığı kazanımlarında karşılığı bulunmamaktadır. Bu uygulamaların 13'üne 5. sınıf, 1'ine 6. sınıf ve 28'ine 7. sınıf Türkçe ders kitabında rastlanmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki uygulamalardan 7'si "ilişki sözler", 6'sı ise "ikilemeler" ile ilgilidir. Bu uygulamalarla ilgili konuların kazanımları, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) bulunmamaktadır.

6. sınıf Türkçe ders kitabında 1 uygulama "eş anlamlılık" konusu ile ilgilidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) bu konu ile ilgili kazanım sadece 5. sınıf düzeyinde bulunmaktadır.

7. sınıf Türkçe ders kitabında 4 uygulama "ikilemeler", 1 uygulama ise "yerel söyleyiş özellikleri" konuları ile ilgilidir. Bu konularla ilgili bir kazanım Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) bulunmamaktadır. Ayrıca 7. sınıf ders kitabında yer alan 23 uygulamanın diğer sınıf düzeylerindeki söz varlığı kazanımları ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Öneriler

İkilemeler Türkçenin gerek anlatım zenginliğini gerek dünya dilleri arasında farklı dil olma özelliklerinden birini göstermesi bakımından önemli bir söz varlığı unsurudur (Aksan, 1999, s. 175). Ancak Türkçe ders kitaplarında söz varlığı etkinlik ve uygulamaları içinde ikilemelere rastlanılsa da Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) söz varlığı kazanımı olarak bulunmamaktadır. Söz varlığı unsuru olarak ikilemelere sadece ilkökul 3 ve 4. sınıf düzeyindeki yazma çalışmalarında yer verilmiştir. Halbuki ikilemelere yönelik kazanımlara Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) ortaokulun her düzeyinde yer verilmesi gerekmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan söz varlığı kazanımlarının açıklama kısımlarındaki bilgiler kafa karışıklığına yol açabilmektedir. Bu bölümlerin daha dikkatli hazırlanmasında fayda vardır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan söz varlığı etkinliklerinin beceri alanlarına göre daha düzenli bir dağılımı göstermesi gerekmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) kazanımlar, hangi sınıf düzeyi ile ilişkili ise ders kitaplarında yer verilen uygulama ve etkinliklerin de ilgili sınıf düzeyi ile ilişkili olması gerekmektedir.

Türkçe ders kitaplarında uygulama olarak yer alan ancak Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) kazanım olarak bulunmayan kalıp sözler (ilişki sözleri) programa dahil edilmelidir.

Dinleme / izleme metinlerinde, söz varlığı kazanımlarına yönelik uygulama ve etkinlikler daha fazla yer almalıdır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) kazanımlarda yer alan "yapım eklerini, çekim eklerini kavrar" biçimindeki kazanımlar gözden geçirilmelidir. Bu kazanımlar "yapım eki ve çekim eki almış sözcüklerin işlevlerini kavrar" şeklinde yeniden düzenlenmelidir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1999). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin söz varlığı*. Engin Yayınevi.
- Apaydın, N. (2010). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, T. (2013). *7. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki anlamını bilmedikleri kelimelerden hareketle söz varlığını geliştirmelerine yönelik bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, İ., ve Aydın, G. (2020). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı Bağlamında 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığına Yönelik Etkinliklerin Sözcük Öğretimi Açısından İncelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 1-23.
- Baran, Ş. Ç., ve Diren, E. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Anıtepe Yayıncılık.
- Büyükhellaç, S. (2014). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Calp, M. ve Calp, Ş. (2016). *Özel eğitim alanı olarak Türkçe öğretimi I-II (Gözden geçirilen 5. baskı)*. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Daharlı, G. (2012). *5. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Demir, C. (2006). Türkçe/edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36938/422334>
- Demir, C. (2022). Ders kitapları ve kişisel söz varlığı. M. Çiftci (Editör). *Türkçe öğretiminde söz varlığı üzerine incelemeler* içinde. (ss. 29-48). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eğilmez İpek, N. (2010). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarına aktarımı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Ekmen, H. (2009). *2005 programına göre hazırlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Erkal, H., ve Erkal, M. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7. sınıf*. İstanbul: Özgün Yayıncılık.
- Esenlioğlu, H., Set, S. ve Yücel A. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Göçer, A. (2022). Anlama ve anlatma becerilerinin etkin kullanımı açısından sözcük dağarcığının önemi ve dil eğitiminde sözcük öğretimi. M. Çiftci (Editör). *Türkçe öğretiminde söz varlığı üzerine incelemeler* içinde. (ss. 67-87). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gündoğdu, A. E. (2012). İlköğretim altıncı sınıf Türkçe dersi sözcük öğretimi etkinliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(1), 201-217.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dilbilgisi (5. baskı)*. Engin Yayınevi.
- Kargın, F. (2019). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı öğeleri üzerine bir inceleme [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Kaya, E. (2008). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarında söz varlığı incelemesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Kılıç, D. (2020). Ders kitabı incelemesi. Özcan, D. ve Kasım, K. (Editörler), *Ders kitabının öğretimdeki*

- yeri (ss.37-49). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kutlu, H. A. (2006). *MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Lüle Mert, E. (2013). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(6), 13-31.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>'ten alınmıştır.
- Öz, F. (2011). *Uygulamalı Türkçe öğretimi (Yeni programa göre geliştirilmiş 4. baskı)*. Anı Yayıncılık.
- Öz, G. (2012). *İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Pilav, S. (2022). Kelime hazinesinin dil eğitimindeki yeri. M. Çiftci (Editör). Türkçe öğretiminde söz varlığı üzerine incelemeler içinde. (ss. 121-137). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarıboyacı, M. O. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. İstanbul: Ata Yayıncılık.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49- 54.
- Tolğay, N. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki kelimelerin çeşitliliği bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Turhan, H. (2010). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2002). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uluçay, M. (2016). *Etkinlik temelli kelime öğretiminin ortaokul öğrencilerinin söz varlığını geliştirme sürecine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Uludağ, Ç. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uluocak, M., Eroğlu, S, & Alabay, S. (2022). *A bibliometric study on postgraduate theses in Turkey investigating the Turkish vocabulary*. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 10(4), 164-170.
- Usda, A. (2024). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türkçe programı (2019) söz varlığı unsurları ve kazanımları açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Uyar, B. Ö. (2012). *8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin öğrencilerin söz varlığına katkısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Yalçın, S. K. (2005). *İlköğretim 1. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının eğitsel açıdan değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yavuz, M. (2020). *Türkçe dersi öğretim programı ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. baskı)*. Seçkin Yayıncılık.